

Alexandru Mareș

*POVESTIREA DESPRE DRACULA-VOIEVOD,
CREAȚIE A LITERATURII SLAVO-ROMÂNE?*

1. Culegerea de anecdote literar-istorice despre faptele lui Vlad Țepeș, care a circulat în versiuni slavone sub titlul *СНДЪ ДЪХРАДЪНЪ КЪ ВРЪХЪКЪ* „Povestire despre Dracula-Voievod”, a cunoscut în privința stabilirii autorului abordări diferite din partea specialiștilor: unii, în frunte cu A. N. Vostokov și Ioan Bogdan, au considerat-o un produs al literaturii ruse, alții, dimpotrivă, au socotit-o creația unui român. În anii '70 ai secolului trecut, în urma cercetării întreprinse de rusul I. S. Luria, problema autorului acestei scrieri în persoana unui rus (diacul Feodor Kurițan) părea definitiv soluționată, autorii tratatului de *Istoria literaturii române* concluzionând de altfel: „Trăsăturile lingvistice tipic rusești, faptul că toate copiile s-au găsit în Rusia fac plauzibilă ipoteza lui A. N. Vostokov, I. Bogdan și acum în urmă a lui I. S. Luria”¹. În pofida acestei încheieri, ipoteza autorului român re apare câțiva ani mai târziu, cunoscând formulări diferite din partea unor istorici și lingviști români. Noile luări de poziție primesc curând girul câtorva istorici literari, care includ *Povestea despre Dracula-Voievod* în lucrări de sinteză privind vechea literatură românească².

Un observator atent al modului în care au evoluat opiniile în legătură cu paternitatea scrierii respective s-ar putea întreba, pe bună dreptate, cât temeii se poate acorda ipotezei autorului român, așa cum se prefigurează aceasta în ultimele ei formulări? De răspunsul la întrebare atârână, de fapt, includerea sau, dimpotrivă, excluderea povestirii slavone în / din câmpul de investigație al istoricilor literaturii slavo-române din secolul al XV-lea.

2. Câteva precizări preliminare în legătură cu *Povestirea despre Dracula-Voievod* sunt necesare pentru înțelegerea discuției care urmează.

Scrierea a circulat numai în copii manuscrise provenind din Rusia. Ioan Bogdan, care și-a întemeiat ediția pe textul unui manuscris aparținând Bibliotecii Rumianțev din Sankt Peterburg (nr. 358; sfârșitul secolului al XV-lea – începutul secolului al XVI-lea)³, nu a cunoscut cel mai vechi manuscris al povestirii, scris la

¹ [Volumul] I, București, 1964, p. 290.

² I. Rotaru, *Literatura română veche*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981, p. 35; *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1979, p. 707–708; *Enciclopedia culturii române vechi*. Coordonatori Dan Horia Mazilu, membru corespondent al Academiei Române, Manuela Anton, Ioana Costa, Ileana Mihăilă, Cristian Moroianu, George-Florian Neagoe, Academia Română, 2008 (înregistrat pe CD).

³ *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui*. Studiu critic de..., București, Editura Librăriei Socec&Comp., 1896, p. 106–110.

Mănăstirea Kirillo-Belozersk din nordul Rusiei. Intrat în circuitul științific în 1929⁴, manuscrisul din urmă, potrivit însemnării copistului (Джк` JUKy Q еsURLCK „eu păcătosul Efrosin”), a fost transcris în 28 ianuarie 1490, după ce același copist sau un altul⁵ îl copiase, prima dată, la 13 februarie 1486.

În funcție de specificul episoadelor, povestirea pare alcătuită din două secțiuni aparte: prima, cu caracter anecdotic, corespunzând unei anumite tradiții încheiate în jurul personalității lui Vlad Țepeș (I–XII)⁶, a doua valorificând date concrete din biografia acestuia (XIII–XIX). Pentru episoadele din prima secțiune, autorul ar fi beneficiat de anecdotele difuzate de curtea regală din Buda, în anii 1462–1463, în încercarea de a-l discredita pe Vlad Țepeș⁷, sau, mai puțin probabil, de tradiția orală pe seama aceluiași personaj, având centrul de iradiere în Țara Românească⁸. Din informațiile cuprinse în ultima secțiune, rezultă că autorul s-a aflat în preajma regelui ungar Matei Corvin, la Buda și la Oradea, unde a avut posibilitatea să cunoască doi dintre fiii lui Vlad Țepeș. O precizare din partea introductivă a narațiunii (E VW Y AX QW o QNR L JHPQ JHFN d YHU xULWOLCK YRHRGLPHQPK ΔUNK OYDY HNLPK o]` NPK, DQY LPK GDRCK⁹ „A fost în Țara Muntenescă un voievod creștin cu numele Dracula pe limbă românească, iar pe a noastră diavol”) dovedește că autorul era de origine slavă. El era, totodată, ortodox, condamnând convertirea voievodului la catolicism: pWDL SUDRQDYCK i QY X EKUX L SUBAK QW Q VAK i SUHQW „a părăsit credința noastră ortodoxă și a primit înșelăciunea latină”¹⁰.

Se apreciază, totodată, că elaborarea povestirii slavone s-a produs între 1482, anul înscăunării lui Vlad Călugărul în Țara Românească, și 13 februarie 1486, data primei copii, astăzi pierdute, a scrierii.

3. Vom urmări în continuare felul în care au evoluat părerile specialiștilor în legătură cu autorul *Povestirii despre Dracula-Voievod*.

⁴ A. D. Sedelnikov, *Литературная история повести о Дракуле*, în „Известия по русскому языку и словесности Академии СССР”, II, Leningrad, 1929, p. 621–659.

⁵ În privința autorului primei copii manuscrise, specialiștii ruși se pronunță în favoarea lui Efrosin (I. S. Luria, *În legătură cu originea subiectului povestirilor din secolul al XV-lea despre Dracula (Vlad Țepeș)*, în „Romanoslavica”, X, 1964, p. 15); cf. P. P. Panaitescu, care consideră că prima copie aparține altei persoane: SUHHSLVCK „a scris cel de mai înainte” (*Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI publicate de Ion Bogdan*. Ediție revăzută și completată de ..., Editura Academiei Republicii Populare Române, 1959, p. 197, 214; se va cita în continuare Panaitescu, *Cronicile*), și Pandelescu, care reține în traducere ambele posibilități: „s-a scris (am scris) mai întâi” (*Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș*. Editura Academiei Republicii Populare Române, [București, 1961], p. 365).

⁶ Numerotarea episoadelor cu cifre romane aparține editorilor, P. P. Panaitescu și, respectiv, Pandelescu.

⁷ Șerban Papacostea, *Cu privire la geneza și răspândirea povestirilor scrise despre faptele lui Vlad Țepeș*, în „Romanoslavica”, XIII, 1966, p. 162–165.

⁸ Ștefan Andreescu, *Premières formes de la littérature historique roumaine en Transylvanie. Autour de la version slave des récits sur le voievode Dracula*, în „Revue des études sud-est européenne”, XIII, 1975, nr. 4, p. 517–520 (se va cita în continuare Andreescu, *Premières formes*).

⁹ Panaitescu, *Cronicile*, p. 200.

¹⁰ Panaitescu, *Cronicile*, p. 205, 212; Pandelescu, *op. cit.*, p. 363.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, problema paternității scrierii părea definitiv încheiată în favoarea diacului Feodor Kurițan, reprezentant diplomatic al țarului Ivan al III-lea în Ungaria. Prezența diacului la curtea regelui Matei Corvin în aceeași perioadă în care autorul povestirii susținea că i-a cunoscut pe fiii lui Vlad Țepeș l-a determinat pe A. N. Vostokov să-i atribuie elaborarea întregii narațiuni¹¹. În sprijinul acestei atribuirii Ioan Bogdan va adăuga noi argumente. Unele fapte istorice din finalul povestirii (însăunarea lui Vlad Călugărul și căsătoria acestuia cu nevasta domnitorului anterior, omorât de Ștefan cel Mare) delimitează intervalul 1481–1484, în care solii ruși s-au aflat la Buda¹². Pentru a întări atribuirea scrierii diacului rus, slavistul român va respinge cu argumente convingătoare părerile unor învățați ruși¹³, nenominalizați însă, dar ușor de identificat, care considerau că povestirea rusă ar fi beneficiat de o sursă sud-slavă¹⁴ sau de una occidentală (germană, polonă sau maghiară)¹⁵. În plus, limba narațiunii este „limba slavă bisericească, care pe atunci era limba literară a tuturor rușilor”, în componența căreia și-au făcut loc „și rusisme, și anume de acelea care ne arată că cel puțin cea mai veche copie a povestirii a trebuit să fie făcută undeva în teritoriul vestic al Rusiei actuale”¹⁶.

A. D. Sedelnikov, căruia îi datorăm publicarea celei mai vechi versiuni a scrierii, a respins atribuirea ei diacului Feodor Kurițan, invocând un considerent de ordin cronologic: în drum spre Rusia, solul rus a fost reținut de turci la Cetatea Albă, astfel că la data în care se încheia copierea primei versiuni (13 februarie 1486) acesta abia putea ajunge la Moscova. Același autor considera că povestirea ar fi fost cunoscută solilor ruși de la vreun sârbo-valah, fiind apoi scrisă în forma actuală la Moscova¹⁷. Unele cuvinte din cuprinsul narațiunii, cum ar fi *ducat* și *milă* (= unitate de măsură), aparțin după savantul rus „subiectului ca elemente de viață ale celor povestite”¹⁸.

Pornind de la concluziile lui A. D. Sedelnikov, pe care însă le trece sub tăcere, N. P. Smochină semnalează prezența în textul povestirii a unor „cuvinte românești, alături de câteva maghiarisme încetățenite în limba românilor din Transilvania”¹⁹, ca de pildă ЕЛУНК „birău”, МСД „turban”, ВРІД „târg”, [УДЛВ „a hrăni” etc. În

¹¹ *Описание славянских и русских рукописей Румянцевского Музеума*, Sankt-Peterburg, 1842, p. 502–503.

¹² Ioan Bogdan, *op. cit.*, p. 118–119.

¹³ *Ibidem*, p. 119–121.

¹⁴ Cf. A. N. Pipin, *Очерк литературной Истории старинных повестей и сказок русских*, Sankt Peterburg, 1857, p. 348, nota 411.

¹⁵ Cf. P. A. Sârku, *Объ источниках русской повести о Дракулѣ*, în „Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія”, Sankt Peterburg, 1891, caietul V, p. 18; A. I. Sobolevski, *Переводная литература Московской Руси XIV–XVII ов*, Sankt Peterburg, 1903, p. 233.

¹⁶ Ioan Bogdan, *op. cit.*, p. 120.

¹⁷ A. D. Sedelnikov, *op. cit.*, p. 637–638.

¹⁸ *Ibidem*, p. 627.

¹⁹ *Elemente românești în narațiunile slave asupra lui Vlad Țepeș*, în „Moldova Nouă”, Iași, anul V, 1939, nr. 5, p. 123.

consecință, povestirea ar fi fost alcătuită de un român, poate chiar un transilvănean, în timpul domniei lui Vlad Călugărul, și ar fi ajuns în Rusia prin intermediul domniței Elena, fata lui Ștefan cel Mare, care în 1483 s-a măritat cu fiul țarului Ivan al III-lea²⁰.

Un român ardelean este autorul povestirii slavone și pentru P. P. Panaitescu. Acesta era știutor al slavonei medio-bulgare, folosite în Țara Românească și Transilvania, și a trăit la curtea lui Matei Corvin, poate chiar în serviciul acestuia²¹. La această încheiere, istoricul a ajuns, în special pe baza examenului limbii. Deși redactat în rusă, textul prezintă și cuvinte nerusești (*boiarin, ducat, hraniti, poclisar, prăvie, siromah, smrti, trăpiati*), precum și unele trăsături fonetice sud-slave. Luate împreună, aceste fapte de limbă dovedesc că textul a fost redactat inițial în slava meridională, întrebuițată și în țările române, fiind ulterior transpus în rusește²². Patru ani mai târziu, P. P. Panaitescu va adăuga la lista cuvintelor nerusești pe *pristav* și *vitez*. Tot acum, el va susține că *Povestirea despre Dracula-Voievod* a fost scrisă sub influența directă a versiunii germane²³.

Împotriva autorului rus al povestirii s-a pronunțat și Pandelescu Olteanu. Spre deosebire de N. P. Smochină și P. P. Panaitescu, slavistul considera textul ajuns până la noi o operă originală, și nu o traducere, elaborată în limba slavă carpatică. În acest sens, se invocau numeroase particularități fonetice, morfologice și lexicale. Povestirea a fost alcătuită de o persoană din mediul slav carpatic, care știa românește, poate și ungurește. Dacă se admite că precizarea din prima frază a povestirii („numele Dracula pe limba românească, iar pe a noastră diavol”) este un adaos ulterior, atunci autorul ar putea fi un român ortodox din nordul Transilvaniei, cunoscător al slavei carpatice și trăitor, probabil, la curtea regelui Ungariei²⁴.

Recenzând studiul lui Pandelescu Olteanu, Anton Balotă a respins cu argumente convingătoare așa-zisele particularități ale slavei carpatice invocate de slavist. Totodată, el a ținut să întărească opinia descinderii povestirii dintr-o sursă slavă meridională, semnalând 31 de particularități lingvistice nerusești²⁵.

Ipoteza autorului român al *Povestirii despre Dracula-Voievod* a fost supusă unei atente examinări de către I. S. Luria. Cercetătorul rus a arătat că cele trei redacții principale ale povestirii (rusă, germană și latină – ultima păstrată în cronica lui A. Bonfini) au la baza lor o serie de mărturii și anecdote, care s-au încheat în timpul vieții lui Vlad Țepeș, circulând și primind interpretări diferite în Europa Centrală și Europa de Sud-Est. Povestirea rusă se întemeiază pe această creație populară orală formată în jurul domnitorului român și nu se resimte de nicio influență din partea versiunii germane, cum susținuse P. P. Panaitescu²⁶. În privința autorului

²⁰ *Ibidem*, p. 125–131.

²¹ Panaitescu, *Cronicle*, p. 199.

²² *Ibidem*, p. 198.

²³ Vezi recenzie publicată în „Revue roumaine d'histoire”, t. II, 1963, nr. 1, p. 253–259.

²⁴ Pandelescu Olteanu, *op. cit.*, p. 302.

²⁵ Vezi „Studii și cercetări lingvistice”, XIII, 1962, nr. 1, p. 90–97.

²⁶ I. S. Luria, *op. cit.*, p. 7–12 și 15.

scrierii, câteva detalii textuale indică faptul că acesta nu putea fi un român transilvănean, căci nu cunoaște capitala Țării Românești, denumind-o evaziv „cetatea lui”, și nu ne oferă nicio informație privitoare la Transilvania. Autorul trebuie să fi fost o persoană străină de Ungaria, căci numai astfel se explică nevoia acestuia de a comunica cititorilor săi îndepărtați distanța foarte mică (4 mile) care separă Buda de castelul regal din Vișegrad²⁷. Cât privește cuvintele nerusești invocate de partizanii autorului român al povestirii, acestea necesită o tratare diferențiată. Câteva, puține la număr (ДРНОЛДУЈ, ЕЛУНК, ГХ НДВ, НДСД ПЛОД, УЛУРПДК), au fost folosite conștient de autor pentru a da povestirii un „colorit local”. Altele, cum ar fi ЕНУЛК, УЛУК]І, СЛУВУК și Г ЯУРО (ultimul semnalat de Anton Balotă), se întâlnesc în mod obișnuit în textele rusești din secolul al XV-lea²⁸. În sfârșit, [УДУВ este folosit în narațiune cu sensul „a întreține”, ca în bulgară, ceea ce nu pledează însă în favoarea originii neruse a povestirii, întrucât în textele literare rusești din același secol împrumuturile din limbile sud-slave erau destul de obișnuite²⁹. Nici ipoteza lui Pandelescu – limba povestirii ar fi una de redacție slavă carpatică – nu poate fi acceptată, exemplele furnizate de slavistul român fiind binecunoscute textelor rusești³⁰. Ca și Ioan Bogdan, a cărui opinie era apreciată ca „invulnerabilă”, I. S. Luria susține redactarea povestirii de către Feodor Kurițan, care în intervalul 1482–1484 s-a aflat în misiune diplomatică în Ungaria și Moldova. Combătându-l pe A. D. Sedelnikov, autorul preciza că Feodor Kurițan s-a întors din captivitate înainte de august 1485, având deci timpul necesar ca, pe drumul de întoarcere din Ungaria spre Moscova, să scrie povestirea despre Dracula. În favoarea acestei paternități, I. S. Luria invoca încă o constatare: ideologia povestirii concordă cu ideile lui Kurițan, apropiat al lui Ivan al III-lea și, totodată, șef al ereticilor moscoviți. Diacul rus era un adversar declarat al clericilor iosifiști (numiți astfel după conducătorul lor, Iosif Voloțki), care criticau regimul marelui cneaz, dar și al catolicilor, de care erau legați aceiași clerici iosifiști³¹.

Concluziile cercetătorului rus privind inexistența unei surse de redacție medio-bulgară sau carpatică de care ar fi beneficiat *Povestirea despre Dracula-Voievod* au fost confirmate de cercetarea întreprinsă de Emil Vrabie. Slavistul a dovedit că particularitățile pe care s-a clădit teza carpatică se întâlnesc și în limba rusă din a doua jumătate a secolului al XV-lea³². În egală măsură, ipoteza unei surse de redacție medio-bulgară nu poate fi reținută, exemplele furnizate de P. P. Panaitescu și Anton Balotă regăsindu-se în textele rusești alcătuite în epoca în care s-a elaborat povestirea slavonă despre Dracula³³.

²⁷ *Ibidem*, p. 13.

²⁸ *Ibidem*, p. 13–14.

²⁹ *Ibidem*, p. 14.

³⁰ *Ibidem*, p. 14–15.

³¹ *Ibidem*, p. 15–16.

³² Emil Vrabie, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș*, în „Romanoslavica”, XIII, 1966, p. 230–238.

³³ *Ibidem*, p. 239–245.

Nici P. P. Panaitescu și nici Pandele Olteanu nu au reacționat în urma publicării studiului lui I. S. Luria, astfel că paternitatea lui Feodor Kurițan părea definitiv acceptată de specialiștii români. Am amintit mai sus poziția favorabilă ipotezei autorului rus exprimată în tratatul de *Istorie a literaturii române*. O abordare asemănătoare a fost exprimată și de G. Mihăilă într-un studiu consacrat lucrărilor lui Ioan Bogdan: „concluziile lui Ioan Bogdan asupra autorului și limbii operei rămân, după părerea noastră, în picioare. Ele au căpătat o confirmare temeinic fundamentată în cercetările filologului sovietic I. S. Luria”³⁴. Și cu referire, de această dată, la ipoteza autorului român, același slavist remarcă: „Teza contrară, justă întrucât subliniază existența unui fond de narațiuni orale – unele cu baza românească –, introduce în schimb prea multe necunoscute și se depărtează de analiza textului propriu-zis, căci în ultima analiză este vorba de o operă literară”³⁵.

4. Și totuși teza elaborării povestirii slavone de către un român revine în actualitate câțiva ani mai târziu. Primul care o ilustrează este Grigore Nandriș, urmat curând de alți cercetători: Alexandru V. Boldur, Ștefan Andreescu și Ion Stăvăruș. Fiecare dintre ipotezele aparținând autorilor menționați beneficiază de o paletă proprie de argumente. Este o constatare suficientă pentru a ne determina să le examinăm pe fiecare în parte.

Ipoteza lui Grigore Nandriș are ca punct de plecare investigarea rutelor pe care le-ar fi putut parcurge povestirea slavonă pentru a ajunge în Rusia. Posibilitatea ca aceasta să fi călătorit spre Moscova pe ruta hanseatică³⁶ este respinsă pe considerentul că la sfârșitul secolului al XV-lea țarul Ivan al III-lea a închis birourile ligii hanseatice din Novgorod, întrerupând astfel toate legăturile cu Occidentul³⁷. Pe urmele lui A. D. Sedelnikov, care întrevăzuse posibilitatea ca scrierea să fi ajuns la Moscova ca urmare a căsătoriei domniței Elena cu fiul lui Ivan al III-lea, lingvistul o considera „un produit de la chancellerie bien organisée d’Étienne”³⁸. Alcătuirea ei ar fi corespuns politicii lui Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, adversarul său, fiind prezentat țarului ultraortodox Ivan al III-lea drept un partizan al catolicismului³⁹.

Opinia elaborării povestirii despre Dracula în cancelaria Moldovei este slab argumentată și, prin urmare, neconvingătoare. Ea se întemeiază pe o aserțiune greșită, anume că Ștefan cel Mare l-ar fi avut ca adversar politic pe Vlad Țepeș, de unde și interesul de a-l prezenta țarului într-o lumină nefavorabilă. Se știe însă prea bine că domnitorul moldovean l-a ajutat în 1476 pe Vlad Țepeș să-și recapete

³⁴ Moștenirea filologică și lingvistică a lui Ioan Bogdan, în „Romanoslavica”, XIII, 1966, p. 45.

³⁵ Ioan Bogdan, *Scrieri alese*. Cu o prefață de Emil Petrovici. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de G. Mihăilă, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 66.

³⁶ Vezi și H. Raab, *Zu einigen niederdeutschen Quellen des altrussischen Schrifttums*, în „Zeitschrift für Slawistik”, III, 1958, p. 323–325.

³⁷ G. Nandriș, *Le thème de Dracula dans les littératures européennes*, în „Acta Historica”, tomus VIII, Romae, 1968, p. 71–72.

³⁸ *Ibidem*, p. 73.

³⁹ *Ibidem*.

pentru a treia oară domnia⁴⁰, răspunzând astfel gestului similar pe care domnitorul muntean îl făcuse în 1457, când l-a sprijinit pe Ștefan cel Mare să ocupe tronul Moldovei⁴¹. Pe de altă parte, nu vedem cum s-ar putea explica într-o scriere inițiată de Ștefan cel Mare trecerea sub tăcere a relațiilor sale cu Vlad Țepeș⁴² și menționarea numelui său numai în două rânduri: la înscăunarea lui Vlad Călugăruș și la moartea lui Basarab Țepeluș. Cu privire la felul în care este prezentat domnitorul moldovean, trebuie să mai reținem două aspecte care nu susțin teza enunțată de G. Nandriș: 1) sprijinul acordat de către Ștefan cel Mare la înscăunarea lui Vlad Călugăruș s-a înfăptuit „cu voia craiului” (] NDO-ML YRQL)⁴³, precizare greu de imaginat într-o producție a cancelariei Moldovei⁴⁴; 2) calificativul YRCRM WN, care însoțește numele lui Ștefan cel Mare (G-Š-SDCK YRCRM WN), fie că indică denumirea statului (*Ștefan al Moldovei*)⁴⁵, fie că exprimă naționalitatea domnitorului (*Ștefan Valahul*)⁴⁶, nu poate fi pus decât în seama unui străin.

5. După Alexandru V. Boldur, *Povestirea despre Dracula-Voievod* a fost creația unui român, identificabil poate cu acel *ugrin* Martânco semnalat în rândul ereticilor de la Moscova. Martânco ar fi scris din îndemnul domniței Elena, devenită după căsătorie ocrotitoarea cercului moscovit al ereticilor⁴⁷. Originea română a autorului s-ar proba printr-o serie de cuvinte „cu caracter românesc” (altelei definite drept „cuvinte românești”)⁴⁸, în realitate cuvinte slavone, majoritatea preluate din recuzita dovezilor produse de P. N. Smochină, P. P. Panaitescu și Pandele Olteanu.

Lipsa de consistență a argumentației clădite pe cuvinte ca *apoclisar*, *birev*, *biscop*, *kapa*, *siromah*, pusă în evidență de I. S. Luria și Emil Vrabie, este trecută sub tăcere de autor, iar puținele dovezi suplimentare pe care acesta le aduce sunt lipsite de vreo valoare probatorie. Se invocă faptul că termenul *trupū* este folosit cu sensul „corp” ca în limba română⁴⁹, ceea ce nu este pe deplin sigur⁵⁰, uitându-se să

⁴⁰ Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, București, 1913, p. 342–351; N. Iorga, *Scrisori de boieri – Scrisori de domni*, Vălenii de Munte, 1932, p. 169–173; *Literatura română veche (1402–1647)*. Introducere, ediție îngrijită și note de G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, Editura Tineretului, Vol. I, [1969], p. 49–53.

⁴¹ Panaitescu, *Cronicile*, p. 49, 61.

⁴² Vezi Panaitescu, *Cronicile*, p. 198 și Ștefan Andreescu, *Vlad Țepeș (Dracula). Între legendă și adevăr istoric*, Editura Minerva, București, 1976, p. 195 (se va cita în continuare Andreescu, *Vlad Țepeș 1*); ediția a II-a apărută în 1998 la Editura Enciclopedică, p. 232 (se va cita în continuare Andreescu, *Vlad Țepeș 2*).

⁴³ Panaitescu, *Cronicile*, p. 207, 213.

⁴⁴ Această informație lipsește în cronicile moldovenești care amintesc de înscăunarea lui Vlad Călugăruș cu sprijinul lui Ștefan cel Mare; vezi Panaitescu, *Cronicile*, p. 18, 34 și 51.

⁴⁵ Panaitescu, *Cronicile*, p. 207, 213.

⁴⁶ Pandele Olteanu, *op. cit.*, p. 365.

⁴⁷ *Un român transilvănean – autor presupus al „Povestirii ruse despre Dracula”*, în „Apulum”, VIII. Arheologie – Istorie – Etnografie, Alba Iulia, MCMLXX, p. 74–76.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 70.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 70 și 75.

⁵⁰ Cf., în același pasaj, desemnarea noțiunii „corp” prin sl. *WOPK* (Panaitescu, *Cronicile*, p. 204). S-ar putea, întrucât este vorba de tragerea în țepă a unei femei căreia în prealabil i se tăiaseră mâinile, ca în acest context *WOPK* să însemne „cadavru”.

se precizeze că sensul respectiv nu este străin cuvântului în limbile slave⁵¹. Nici a doua dovadă produsă, și, totodată, ultima, nu poate fi reținută, în versiunea povestirii de la Mănăstirea Kirillo-Belozersk figurând fonetismul cu *a* (PROGDYN L)⁵², și nici-decum fonetismul cu *o* (PROGRMN L), cum pretinde Alexandru V. Boldur⁵³. Prin urmare, argumentele lingvistice invocate nu impun atenției un autor român. Vom mai menționa faptul că identificarea presupusului autor român în persoana ereticului Martânco, amintit în sursa slavonă drept ungur (*ugrin*), se plasează în sfera simplelor supoziții.

6. De partea susținătorilor tezei autorului român s-a situat și medievalistul Ștefan Andreescu, care și-a condus cercetarea din perspectiva istoriei mentalităților⁵⁴. Examinării lingvistice a textului nu i s-a acordat importanță, întrucât cercetările întreprinse s-ar fi soldat cu rezultate contradictorii⁵⁵. Se pledează, în schimb, în favoarea existenței unei tradiții orale pozitive despre Vlad Țepeș, avându-și centrul de iradiere în Țara Românească. Spațiul posibil de redactare a povestirii s-ar situa între Târgoviște și Buda, foarte probabil în Transilvania, de unde s-ar recruta autorul, un român ortodox, poate chiar un membru al clerului. Presupunerea din urmă ar fi întărită de faptul că, la sfârșitul secolului al XV-lea, biserica ortodoxă din Transilvania atinsese forme superioare de organizare, fiind capabilă să asigure mediul în care să ia naștere o astfel de povestire. Scrierea slavonă despre Dracula ar marca, în consecință, începutul istoriografiei române în teritoriul de dincolo de munți⁵⁶.

Ipoteza a fost reluată de istoric în monografia consacrată lui Vlad Țepeș, apărută un an mai târziu, prilej cu care a ținut să definească „argumentul de bază” care l-a condus la stabilirea autorului român: „relația organică care a trebuit să existe între actul de cultură, reprezentat de scrierea discutată, și curentul de opinie favorabil în jurul lui Vlad Țepeș, constatat la nivel folcloric în tot sud-estul Europei”⁵⁷.

La baza ipotezei expuse se află un considerent prin nimic demonstrat: existența unei tradiții folclorice pozitive despre Vlad Țepeș, al cărui focar de răspândire s-a aflat în Țara Românească. Un curent de opinie favorabil lui Vlad Țepeș nu poate fi probat în epocă, după cum nu se poate dovedi circulația în Țara Românească a unor anecdote și legende în legătură cu acest domnitor⁵⁸. Dimpotrivă, sursele istorice

⁵¹ Рјечник књижевних старина српских, написао Ђ. Даничић, дио трећи р-ћ, у Биограду, 1864, p. 310; Fr. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Vindobonae, Guilelmus Braumueller, 1862, p. 1005, s.v. *ВХ Сх*; *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti*, dio XVIII, Zagreb, 1962–1966, p. 823, s.v. *trup*.

⁵² Panaitescu, *Cronicile*, p. 206–207; Pandelescu Olteanu, *op. cit.*, p. 365.

⁵³ Alexandru V. Boldur, *op. cit.*, p. 75.

⁵⁴ Andreescu, *Vlad Țepeș I*, p. 192.

⁵⁵ Andreescu, *Premières formes*, p. 522; Andreescu, *Vlad Țepeș I*, p. 188–192.

⁵⁶ Andreescu, *Premières formes*, p. 517–523; Andreescu, *Vlad Țepeș I*, p. 180–190.

⁵⁷ Andreescu, *Vlad Țepeș I*, p. 189.

⁵⁸ Vezi și Matei Cazan, *À propos du récit russe „Skazanie” o Drakule voevode*, în „Cahiers du Monde russe et soviétique”, XV, 1974, nr. 3–4, p. 285.

românești ne transmit imaginea unui domnitor crud, pusă în lumină de supranumele de temut ce i-a fost atribuit, *Țepeș* (prima atestare în 1500)⁵⁹, și de uciderea supușilor care au lucrat la ridicarea cetății Poienari⁶⁰. Nici alcătuirea povestirii în Transilvania nu se întemeiază pe fapte verificabile. Detaliile textuale invocate de istoric (cunoașterea identității regelui maghiar, atestarea în cetatea lui Draculea a unor persoane – soli, călugării, negustori – veniți din Ungaria) nu conduc spre această regiune istorică, ci spre regatul Ungariei, mai precis spre curtea lui Matei Corvin, de unde, după cum se știe, se difuzau tot felul de anecdote defăimătoare pe seama lui Vlad Țepeș⁶¹. Se mai aduce în discuție și întrebuițarea termenului *împărat* (FDK în versiunea slavonă) pentru desemnarea sultanului, formulare pe care „doar un localnic – din Țara Românească sau *din imediata vecinătate* – o putea întrebuița”⁶². Afirmția nu corespunde realității, noțiunea „sultan” fiind desemnată prin cuvântul *împărat* și în texte scrise de greci⁶³, maghiari⁶⁴ și slavi⁶⁵.

În concluzie, întregul eșafodaj al tezei emise de Ștefan Andreescu se sprijină pe o serie de presupuneri, lipsite de orice suport factic real. La făurirea teoriei sale, autorul a pornit cu un vădit parti-pris, pus în evidență de felul în care și-a motivat cercetarea: „de vérifier, si le même milieu roumain orthodoxe de la Transylvanie du XV^e siècle – puissamment importunée sur le plan politique – a pu cependant engendrer un produit historiographique majeur, à même de constituer une réplique à la création des milieux privilégiés hongrois et saxons de l’époque et à compléter les initiatives provenant des milieux féodaux roumains catholicisés”⁶⁶.

7. Ion Stăvăruș, ultimul care s-a pronunțat în favoarea tezei autorului român, fixează locul de alcătuire a *Povestirii despre Dracula-Voievod* la Buda. Spre deosebire de povestirile germane în care Vlad Țepeș este prezentat dintr-o perspectivă negativă, faptele lui fiind cele ale unui tiran sadic, în povestirea slavonă domnitorul apare ca un om crud, dar totodată drept, interesat să stârpească răul din țara sa⁶⁷. Această schimbare de optică trebuie atribuită unui român, probabil ardelean, care, utilizând o sursă orală din mediul românesc, a căutat „să corijeze imaginea

⁵⁹ *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române. 1374–1600*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1981, p. 242, s.v. **țepă*.

⁶⁰ *Cronicari munteni*. Ediție îngrijită de Mihail Gregorian. Studiu introductiv de Eugen Stănescu, I, București, Editura pentru Literatură, 1961, p. 85, 242.

⁶¹ Vezi Șerban Papacostea, *op. cit.*, p. 159–165.

⁶² Andreescu, *Vlad Țepeș I*, p. 189.

⁶³ Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*. În românește de Vasile Grecu, Editura Academiei Republicii Populare Române, [București], 1958, p. 103, 114, 121, 130 etc.

⁶⁴ *Documente privitoare la istoria românilor* culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, Volumul XV. Partea I 1358–1600, București, 1911, XLVIII (p. 29), XLIX (p. 30), LXII (p. 36), LXIV (p. 37), CVII (p. 62) etc.

⁶⁵ *Rejčnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, dio I, Zagreb, 1880–1882, p. 755, s.v. *car*.

⁶⁶ Andreescu, *Premières formes*, p. 514.

⁶⁷ *Povestiri medievale despre Vlad Țepeș – Draculea*. Studiu critic și antologic. [Ediția I], Editura Univers, București, 1978, Ediția a II-a revăzută, Editura Univers, București, 1993, p. 42.

grav ultragiată a voievodului muntean”⁶⁸. Autorului român i-ar putea fi atribuită numai redactarea episoadelor I–IV, VI–VII, IX, XI–XII, XVII–XIX, aparținând arhetipului⁶⁹. Restul episoadelor, în care se adoptă față de Vlad Țepeș o atitudine negativă, sesizabilă și în povestirile germane, s-ar datora intervenției copiștilor „cu siguranță slavi, mai ales călugări”⁷⁰. La români, povestirea slavonă despre Dracula nu a apucat să circule, întrucât „în prima ei alcătuire” a luat drumul spre Moscova prin intermediul călugărilor sau solilor ruși aflați în trecere pe la curtea regelui Ungariei⁷¹.

Ipoteza de față preia, fără să menționeze, raționamentul tezei lui Ștefan Andreescu: existența unui autor român este impusă de prezența în spațiul românesc a unei tradiții orale pozitive în legătură cu Vlad Țepeș. Raționamentul este caduc, neputând fi sprijinit prin dovezi concrete. Nu se prezintă mai bine din punctul de vedere al argumentației nici încercarea lui Ion Stăvăruș de a delimita, în cadrul textului, creația autorului de aceea a interpolatorilor ruși. Cu încercarea din urmă ne aflăm pe tărâmul purei ficțiuni, relatarea unor fapte reale din viața lui Vlad Țepeș (lupta cu Matei Corvin din 1462, prinderea și închiderea sa în Ungaria timp de 12 ani și trecerea la catolicism) fiind pusă în seama așa-zișilor interpolatori, călugării ruși.

8. S-a putut observa că fiecare dintre cele patru ipoteze examinate își fundamentează documentația pe simple presupuneri, și nu pe fapte verificabile. În plus, ceea ce nu am amintit până acum, autorii acestor ipoteze au trecut cu ușurință peste câteva date aparținând criticii textuale, a căror examinare atentă zădărnicea încă de la bun început teza alcătuirii scrierii despre Dracula de către un român.

În fraza de început a povestirii se face, după cum am amintit mai sus (p. 2), o delimitare clară între limba română și limba „noastră”, a autorului: ЛРНОРК ДУДН ОУУУ ННЛРК О]`НРРК, ДУУ ЛРК ДУУУУ „cu numele Dracula pe limba românească, iar pe a noastră diavol”. După Alexandru V. Boldur, care împărtășea opinia lui P. N. Smochină⁷², pasajul citat se referă la „limba în care a fost scrisă narațiunea și nu la originea autorului”⁷³. Nimic mai fals. Dacă un român ar fi intenționat să definească limba slavonă în care își redacta scrierea, în cazul de față povestirea despre Dracula, el ar fi trebuit să recurgă la formularea ДУКSN Рк „iar în sârbă”, știut fiind că în țările române slavona era cunoscută sub denumirea УКСНД⁷⁴ și nicidecum la formularea ДУУ ЛРК „iar pe a noastră”, care în contextul amintit indică aspectul vorbit al limbii autorului. Cu privire la interpretarea

⁶⁸ *Ibidem*, p. 43.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 43, 47.

⁷¹ *Ibidem*, p. 48.

⁷² P. N. Smochină, *op. cit.*, p. 131.

⁷³ Alexandru V. Boldur, *op. cit.*, p. 69.

⁷⁴ Ilie Bărbulescu, *Curentele literare la români în perioada slavonismului cultural*, Editura Casei Școalelor, 1928, p. 264–269.

aceluași context, Ștefan Andreescu procedează și mai curios. În prima ediție a monografiei sale despre Vlad Țepeș, referindu-se la un pasaj din episodul XIII („ca nimeni să nu afle de nelegiuirea săvârșită de el, numai diavolul al cărui nume îl purta”), istoricul remarcă: „se revine deci aici... la cele spuse în introducerea versiunii slave a *Povestirii*..., loc în care se tălmăcea – cum am văzut – numele «Dracula» prin «diavol». Ori, introducerea a fost neîndoielnic făurită de cărturarul ce a redactat tot textul...”⁷⁵. În ediția a doua a monografiei, se renunță însă la această interpretare și se adoptă alta, total opusă: „se poate prea bine presupune că în ambele cazuri avem de-a face cu intervenții, cu adnotări, ale călugărului Efrosin”⁷⁶. Inutil să căutăm vreo motivare în sprijinul ultimei interpretări.

Două dintre ipotezele precitate pornesc de la premisa existenței în cazul acestei povestiri a unei surse slavone de redacție medio-bulgară⁷⁷ sau chiar de redacție românească⁷⁸. Premisa este greșită, scrierea fiind înregistrată numai în versiuni rusești, în care, cum era de așteptat, predomină particularitățile specifice slavonei de redacție rusă. Cele câteva cuvinte ale narațiunii care nu se întâlnesc în textele rusești din secolul al XV-lea, se pot explica, de la caz la caz, prin dorința autorului rus de a înzestra povestirea cu trăsături specifice unei anumite țări (vezi ЕЛУК „primar” < magh. *biró*, în episodul XVII în care intervine primarul Budei) sau, dacă admitem identificarea autorului în persoana diacului Feodor Kurițan, prin cunoștințele lingvistice deținute de acesta în calitate de ambasador al țarului Ivan al III-lea (vezi СРНОВУК „sol” și СРНОВУК „idem” < gr. ἀποκρῆσιαρως).

De altfel, pentru paternitatea lui Feodor Kurițan, atestat la curtea regelui Matei Corvin în anii 1482–1483⁷⁹, pledează, pe lângă prezentarea lui Dracula în conformitate cu ideile politice ale diacului rus, partizan al unui suveran autoritar⁸⁰, încă câteva considerente nerelevante până în prezent. Primul privește o particularitate specifică povestirii slavone, căci nu o aflăm în versiunile germane, pe deplin justificată prin calitatea de trimis diplomatic deținută de Feodor Kurițan, și anume atenția acordată în narațiune solilor și însușirilor pe care aceștia trebuiau să le posede pentru îndeplinirea cu succes a misiunilor încredințate (I, III, XI, XII)⁸¹. Al doilea considerent se referă la denumirea МХ ОУОУНЛ]НРЛ „Țara Muntenească”

⁷⁵ Andreescu, *Vlad Țepeș 1*, p. 179.

⁷⁶ Andreescu, *Vlad Țepeș 2*, p. 233.

⁷⁷ G. Nandriș, *op. cit.*, p. 69.

⁷⁸ Andreescu, *Vlad Țepeș 1*, p. 196; cf. Alexandru V. Boldur, *op. cit.*, p. 75, care, atribuind narațiunea unui român (acel *ugrin* Martânko), considera că acesta a introdus „cuvinte românești” în textul redactat la Moscova în limba rusă.

⁷⁹ Pentru acest interval, vezi Matei Cazacu, *À propos du récit russe „Skazanie o Drakule voevode”*, p. 286.

⁸⁰ Vezi I. S. Lurie, *op. cit.*, p. 16 și, în special, Matei Cazacu, *Dracula*, Humanitas, București, 2008, p. 283–297.

⁸¹ Panaitescu, *Cronicile*, p. 200 și 207.

atribuită Țării Românești. De proveniență moldovenească⁸², această denumire putea fi aflată de diacul rus la trecerea sa prin Moldova în anii 1483–1484. Tot spre Moldova ne îndreaptă atenția detaliul istoric referitor la omorârea lui Basarab Țepeluș de către Ștefan cel Mare⁸³. Cronicile slavone moldovenești nu cunosc informația respectivă⁸⁴, pe care, în schimb, o regăsim în cronică moldo-germană: „Și Dumnezeu a ajutat pe Ștefan Voievod, de a nimicit pe Țepeluș voievod cu toată oastea lui și a câștigat bătălia și a ucis pe Țepeluș...”⁸⁵. Se pare că cei vinovați de uciderea lui Basarab Țepeluș, boierii mehedințeni⁸⁶, au acționat din îndemnul domnitorului moldovean. Prin urmare, știrea implicării lui Ștefan cel Mare în eliminarea adversarului său politic a putut fi obținută de Feodor Kurițan de la autorul cronicii moldo-germane, un străin aflat, probabil, în slujba aceluiași domnitor moldovean.

9. În concluzie, ipotezele care susțin că *Povestirea despre Dracula-Voievod* este o creație românească sunt lipsite de un fundament științific propriu-zis. Afirmând că această scriere aparține literaturii medievale ruse, reactualizăm de fapt punctul de vedere emis la sfârșitul secolului al XIX-lea de Ioan Bogdan.

*LE RÉCIT SUR LE VOÏEVODE DRACULA,
UNE CRÉATION DE LA LITTÉRATURE SLAVO-ROUMAINE?*

(Résumé)

Les hypothèses concernant la création du *Récit sur le voïevode Dracula* par un Roumain sont dépourvues de preuves vérifiables. Par conséquent, nous n'avons pas de raisons sérieuses de refuser la paternité du diacre russe Feodor Kuricyn, envoyé en Hongrie par le tsar Ivan III (opinion soutenue par A. N. Vortokov, Ioan Bogdan, etc.).

Cuvinte-cheie: Vlad-Țepeș, Dracula, povestire slavă, problema paternității, Feodor Kurițan, autor român.

Mots-clés: Vlad Tsepech (L'Empaleur), Dracula, récit slave, problème de la paternité, Feodor Kuricyn, auteur roumain.

*Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

⁸² Dimitrie Onciul, *Titlul lui Mircea cel Bătrân și posesiunile lui*, în *Scrieri istorice*. Ediție critică, îngrijită de Aurelian Sacerdoțeanu, Editura Științifică, II, p. 29; P. P. Panaitescu, *Interpretări românești*. Studii de istorie economică și socială, Editura „Univers”, 1947, p. 100.

⁸³ Panaitescu, *Cronicile*, p. 207, 214.

⁸⁴ Panaitescu, *Cronicile*, p. 10, 19, 46, 51, 58, 64, 72, 170, 180.

⁸⁵ Panaitescu, *Cronicile*, p. 34.

⁸⁶ Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, II, Partea întâi, Ediția a II-a, București, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol I”, 1937, p. 117.